

Çocukların Prososyallik Becerilerinin Ve Çizgi Filmlerde Yansıtılmasının İncelenmesi*

Semra GÖK¹, Mehmet GÜNEY²

¹Kırıkkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi / Çocuk Gelişimi Bölümü, Kırıkkale, Türkiye
<https://orcid.org/0009-0001-8804-6083>

²Kırıkkale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi / Çocuk Gelişimi Bölümü, Kırıkkale, Türkiye
<https://orcid.org/0000-0002-0962-5643>

Email: semragokxz@gmail.com, guney.akademik@gmail.com

Türü: Araştırma Makalesi (Alındı: 15.09.2025 - Kabul: 16.12.2025)

Özet

Çizgi filmlerin içinde bulunan yoğun görsellik ve eğlence ürünleri ile çocukların dikkatini çekmektedir. Çocukların kendilerini çizgi filmlerdeki karakterlerin yerine koymaları buna örnektir. Bu durum çocukta davranış farklılıklarına neden olabilmektedir. Çocuklar çizgi filmlerden olumlu davranışların yanında olumsuz davranışları da örnek alabilmektedirler. Bu sebeple araştırma kapsamında çocukların prososyallik düzeyleri incelenirken, en çok izledikleri çizgi filmlerdeki prososyalliğin yansıtılması da incelenmiştir. Araştırma prososyal davranışların çizgi filmlerde çocuklara yansıtılması ve çocuklardaki prososyal davranışların incelenmesini amaçlamaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizinin ve nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modelinin bir arada kullanıldığı karma araştırma desenlerinden keşfedici sıralı desen tercih edilmiştir. Araştırma kapsamında 278 ilkokul öğrencisine ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda çocukların prososyallik becerilerinin ölçek ortalamasına göre yüksek olduğu bulunmuştur. Prososyallik düzeyleri en sevilen çizgi karaktere göre farklılık göstermemiştir. Araştırmada prososyal becerilerin benzer şekilde en çok izlenen çizgi filme göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulgularında incelenen üç çizgi filmin en çok izlenen 15'er bölümünde en sık görülen prososyal becerinin yardımlaşma olduğu bulunmuştur.

Anahtar Sözcükler: çizgi film, empati, paylaşma, prososyallik, yardım etme

Abstract

The visual feast and entertainment products in cartoons attract the attention of children. An example of this is that children put themselves in the place of the characters in cartoons. This situation may cause behavioural differences in children. They can take negative behaviours as an example as well as positive behaviours. For this reason, while examining the prosociality levels of children within the scope of the research, the reflection of prosociality in the cartoons they watch the most was also examined. The research aims to reflect prosocial behaviours to children in cartoons and to examine prosocial behaviours in children. In the research, a mixed research design in which content analysis from qualitative research methods and descriptive survey model from quantitative research methods were used together was preferred. Within the scope of the research, 278 primary school students were reached. As a result of the research, it was found that children's prosociality skills were higher than the scale average. Prosociality levels did not differ according to the favourite cartoon character. Similarly, it was concluded that prosocial skills did not differ according to the most watched cartoon film. In the research findings, it was found that the most common prosocial skill in the 15 most watched episodes of the three cartoons was helping.

Keywords: cartoon; empathy, sharing, prosociality, helping

Giriş

Prososyallik bireylerin diğer kişiler, gruplar ve toplumun yararına olacak şekilde karşılık beklemezsizin, isteyerek yapılan, yardım etmeyi amaçlayan davranışlardır (Eisenberg ve Mussen, 1989). Prososyal davranışlar yardım etme, bağış yapma, paylaşma ve teselli etme gibi başkalarına fayda sağlamayı amaçlayan gönüllü davranışlar olarak tanımlanmıştır.; özgecilik ise bireyin kendi refahının azalması durumunda başkasına yardım etme, karşı tarafın refahını artırma güdüsü şeklinde aktarılmaktadır (Batson, 2011). Carlo ve Randoll (2002), prososyal davranışları özgeci, itaatkâr, duygusal, kamusal, gizli ve acil olmak üzere sınıflandırmaktadır (Kumru, Carlo ve Edwards, 2004). Bartal ve Raviv'e göre (1982) prososyal davranışlar bağışta bulunma, yardım etme, bağışta bulunma ve paylaşma olmak üzere sınıflandırılmaktadır. (Çalık, vd., 2009). Wittek ve Bekkers prososyal davranışların bireysel olarak veya grup olarak sergilenmesine ve prososyal davranışlardan yararlananlar üzerindeki yansımalarına göre sınıflandırılmaktadır (Wittek ve Bekkers, 2015). Ata ve Artan prososyal davranışları yardım, paylaşma ve empati olarak üç tür olarak sınıflamaktadır (Ata ve Artan, 2022). Prososyal davranışlar, özgecilik ve yardım etme ile karıştırılmaktadır. Sebebi bu üç kavram arasında güçlü bir bağ olmasıdır (Karadağ ve Mutaçlılar, 2015). Örneğin; kişinin arkadaşına kendisiyle alakalı olmayan bir konuda zaman ve çaba sarfederek yardımcı olması özgecilik, bireyin yere düşen çocuğa çocuğun hiçbir istekte bulunmamasını beklememesi ve karşılık beklemeden ona yardımcı ve destek olması prososyal davranış olarak ifade edilmektedir (Ferreira, vd.,2016; Yeşilkaya, 2018).

Bebekler doğumdan kısa bir zaman sonra davranışlarının bir sonucu olduğunu ve karşı taraftan gelen bir tepki olduğunu fark etmektedir. Bu fark edişler iki yaş civarlarında artmaktadır. Önceleri basit reflekslerle çocuk uyarılara tepki verirken, iki yaşta nesnelere paylaşma girişiminde bulunur. Sosyal ve bilişsel gelişim ile çocuk kendi duygularını ve diğer insanların duygularını tartışabilecek gelişimi gösterirken yardımlaşma, paylaşma ve empati yeteneği gelişmektedir (Yavuzer, 2012). 2-2,5 yaşlarında çocuklar davranışları kasıtlı olarak yapmaya ve başkalarının hissettiklerini anlamlandırmaya başlamaktadır (Somer, 2015). Çocuklar 3-6 yaşlarında okul öncesi kuruma başlamasıyla prososyal gelişimlerinde gelişimin yükselişi açıkça görülmektedir. Bunun yanında bu yaş grubundaki çocukların kendilerinin ve başkalarının duygularını tanımlayabilir ve başkalarının duyguları hakkında daha karmaşık düşünebilmektedir (Çelik Kahraman, 2019). Örneğin ilkokula giden bir çocuğa sınıfa yeni gelmiş ve bahçede üzgün olan başka bir çocukla ilgili neden mutsuz görüldüğü sorulduğunda mutsuz “çünkü oyuna dahil edilmedi” diyebilir. Çocuklar 7-12 yaşlarında prososyal gelişimin neden gerekli ve önemli olduğunu özümsemeye başlamaktadır. Çocuklarda benmerkezcilik azaldığında prososyal davranışlar daha sık görülmeye başlar. Çocuğun dikkati kendinden başkalarına doğru kaymaya başlar (Altınbaş ve Bıçakçı, 2017).

Yardım etme; insanların ihtiyaçlarını karşılamak için fiziksel veya duygusal destek sağlamaktır. Birine yardım etmek, bir şeyler taşımak veya bir sorunu çözmek gibi davranışlar yardım etme davranışına örnek gösterilebilir. Paylaşma; materyalleri, kaynakları veya vakti başkalarıyla adaletli bir şekilde bölüşmektir. Yiyecekleri paylaşmak, oyuncakları veya eşyaları paylaşmak paylaşma davranışına örnek olarak gösterilebilir. Gönüllü çalışma; insanlara ya da belirli bir organizasyona gönüllü olarak vakit ve emek harcamaktır. Hayır kurumlarında çalışmak, sokak hayvanlarına bakmak veya yaşlılara yardım etmek gönüllü çalışma davranışına örnek gösterilebilir. Empati; diğer insanların hislerini anlama ve onlara destek olma, diğer insanların perspektifini anlamak ve onlara duygusal olarak destek olma anlamına gelmektedir. Çocuğun bir arkadaşının üzgün olduğunu fark edip onunla konuşması

ve ona moral vermeye çalışması empatiye örnek olarak gösterilebilir. Sosyal sorumluluk; insanların menfaatlerini gözetme ve toplumsal sorunlara hassasiyet göstermektir. Çevre dostu davranışlar sergilemek, toplum hizmeti projelerine katılmak veya sosyal adalet için mücadele etmek sosyal sorumluluk davranışına örnek gösterilebilir (Özdemir, 2010). Sosyal bilişin gelişiminde ise en etkin unsurlardan biri olarak medya görülmektedir. Medyanın etkisi ile sosyal davranışların pekiştirilmesi veya söndürülmesi iletişim araçlarının gücünü göstermektedir.

Televizyon günümüzde en çok tercih edilen ve etkisi en fazla olan iletişim aracıdır. Günümüzde neredeyse her evde televizyon olması en çok zamanın televizyon ile geçirilmesi televizyonda oynayan içeriklerin de denetlenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Çocukların televizyon karşısında geçirdiği zaman okul dışındaki zaman içerisinde oldukça fazla yer tutmaktadır. Günümüzde televizyon yerine, tablet, bilgisayar gibi iletişim araçları kullanılmakta olsa da en ekonomik ve en ulaşılabilir olamasından kaynaklı halen televizyonun etkisi ön sıralardadır. Bu sebeple de çocukların en çok maruz kaldıkları ekran halen televizyon olarak görülmektedir. Çocukların televizyon veya genel ekran süresi içerisinde en fazla tercih ettiği tür ise çizgi filmlerdir. Bu sebeple çizgi filmlerin içeriği incelenmesi gerekmektedir (Alp, vd. 2016). Ailelerin yaşam tarzı, ekonomik düzeyleri çocuğun izlediği çizgi filmleri ve sürelerini etkilemektedir (Aral ve Aktaş, 1997). Dumova 1972-2002 yılları arasında yayınlanan yerel bir programın çocuk serilerini prososyal davranışlar açısından analiz etmiştir. Araştırma sonucunda çizgi film serisinin 1970'li yıllarda yayınlanan bölümlerinde daha çok çevreyi koruma, iyi vatandaş olma, tarihi ve kültürel miraslar konularına ağırlık verilirken, 1980 ve 1990'lı yıllarda sosyal yaşamla ilgili konulara daha fazla yer verildiği ve sosyalleşme içeriğinin arttığına yönelik bulgulara dikkat çekilmiştir (Dumova, 2007).

Çizgi filmlerde bulunan zengin görsel içerik ve eğlence dünyasıyla çocukların ilgisini çekmekte ve çizgi filmlerde yer alan karakterler ile özdeşim kurmasını sağlamaktadır. Bu etkileşim süreci çocukların davranışlarında farklılaşmaya neden olabilmektedir. Bu yola çocuklar olumlu davranışları kazanabileceği gibi olumsuz davranışları da edinebilmektedir (Erdoğan, 2010). Dolayısıyla çocukların birinci rehberi konumunda yer alan ebeveynlerin çizgi film içerikleri hakkında farkındalık sahibi olmaları oldukça önemli görülmektedir. Ailelerin çizgi film hakkında bilgiye sahip olması; çocuğun etkilenebileceği durumları daha erken fark edebilmesine, müdahale edebilmesine, çocuğu olumsuz davranışlardan korumasına, çocuğuna bu bilinci oluşturabilmesine destek olur (Ertürk ve Gül, 2006). Alan yazında yer alan çalışmalar incelendiğinde çizgi filmlere yönelik içerik analizlerinin sıklıkla yer aldığı ancak bu analizlerde prososyal becerilerin okul dönemine yönelik araştırmalarda yer almadığı görülmektedir. Bu sebeple araştırma kapsamında çocukların prososyallik düzeyleri incelenirken, en çok izledikleri çizgi filmlerdeki prososyallığın yansıtılması da incelenmiştir. Araştırma prososyal davranışların çizgi filmlerde çocuklara yansıtılması ve çocuklardaki prososyal davranışların incelenmesini amaçlamaktadır.

Materyal ve Metod

Bu bölümde araştırma deseni, örneklem, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin analizine yer verilecektir.

Etik Kurul Onayı

Bu araştırmanın gerçekleştirilmesi için etik kurul onayı Kırıkkale Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulundan alınmıştır (Karar No: 2024.06.31, Toplantı Sayısı: 2024/10).

Araştırma Deseni

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizinin ve nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modelinin bir arada kullanıldığı karma araştırma yöntemlerinden keşfedici sıralı desen tercih edilmiştir. Betimsel araştırma yöntemi ölçekten elde edilen nicel verilerin bağımsız değişkenlere göre incelenmesi ve mevcut durumun ortaya konması için kullanılırken içerik analizi ise görsel yayınların içeriklerini derinlemesine ve sistematik bir biçimde incelenmesi için kullanılmıştır. Araştırmada nitel ve nicel karma desenin bir arada kullanılması ile sonuçların birbirini onaylaması daha ayrıntılı bir analiz sunulması ve oluşabilecek çelişkileri ortaya koymak amaçlanmıştır (Creswell ve Creswell, 2014). Bu sayede yöntemlerin kendi içerisindeki zayıflıkları önlenerek çalışmanın gücünün artırılması beklenmektedir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır.

- İlkokul öğrencilerinin prososyal becerileri tercih ettiği çizgi filmlere göre farklılaşmakta mıdır?
- İlkokul öğrencilerinin prososyal becerileri en çok sevdiği çizgi karakterlere göre farklılaşmakta mıdır?
- İlkokul öğrencilerinin en sık tercih ettiği çizgi filmlerde prososyal davranışlar ne düzeyde yer almaktadır?

Örneklem

Araştırmanın uygulandığı Kırıkkale ilindeki ilkokula devam eden öğrenci sayısı 9337 olarak bulunmuştur. Örneklem evreni temsiliyeti için %95 güven aralığı ve 0.05 hata payı ile yapılan hesaplama sonucunda en az 370 çocuğa ulaşılması gerekmektedir (Cochran, 1977). Ancak araştırmanın nitel boyutunda oluşan veri kaybı sonucu 278 ilkokul öğrencisine ulaşılmıştır. Araştırmanın sınırlılıklarından biri olarak görülmektedir.

Tablo 1: Örneklemeye ait demografik özellikler

Değişken	Grup	n	%
Cinsiyet	Kız	134	48.2
	Erkek	144	51.8
Yaş	7 yaş	10	3.6
	8 yaş	85	30.5
	9 yaş	83	29.9
	10 yaş	100	36.0
Gelir Düzeyi	Gider gelirden fazla	39	14.0
	Gider gelire eşit	198	71.3
	Gider gelirden az	41	14.7
Çizgi Film Sıklık	Haftada 2-3 gün	122	43.9
	Haftada 4-5 gün	42	15.1
	Her gün	114	41.0

Tablo 1’de örnekleme yer alan çocukların %48,2’si kız iken, %51,8’i erkektir. Örneklem yaş ortalaması $9,03 \pm 0,9$ olarak hesaplanmış ve büyük çoğunluğunun ailesinde gelirin gidere

eşit (%71,3) olduğu bulunmuştur. Çocukların %41'i her gün çizgi film izlerken, örneklem içinde hiç çizgi film izlemeyen çocuk bulunmamaktadır..

Veri Toplama Araçları

Araştırmacılar tarafından oluşturulan genel bilgi formu içerisinde cinsiyet, yaş, gelir düzeyi gibi demografik bilgilerin yanı sıra çizgi film izleme sıklığı, en sevilen çizgi filmler ve en sevilen çizgi film karakteri gibi bilgiler yer almaktadır.

Çizgi Film İçerik Analiz Formu: Araştırmacılar tarafından oluşturulan form ile çocukların en çok izlemeyi tercih ettiği çizgi filmlerin içeriğinde yer alan prososyal davranışların incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda formun içerisinde çizgi filmin adı, bölüm adı ve sayısı, bölümün konusu, karakterin yansıtılma durumu, karakterin cinsiyet durumu, ana karakter olma durumu, prososyal davranışlardan yardım, paylaşma, empati ve diğer içerik başlıkları oluşturulmuştur. İnceleme formunun içerik uygunluğu 3 uzmandan alınan görüşler doğrultusunda hazırlanmıştır. Bununla birlikte formun kullanımında iki uzmanın bağımsız değerlendirmeleri incelenmiş ve aralarındaki uyumun %90'ın üzerinde olduğu görülmüştür.

Çocuk Prososyallik Ölçeği – Çocuk Formu: Çocukların prososyal becerilerinin doğrudan ölçülebilmesi amacıyla Ata ve Artan (2022) tarafından geliştirilen ölçme aracı ilk okul öğrencilerine uygulanabilmektedir. Ölçek yardımlaşma, paylaşma ve empati olmak üzere 3 boyut ve 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin güvenirlik değerleri incelendiğinde yardım alt boyutu 0.74; paylaşma boyutu için 0.69; empati boyutu için 0.61 toplam puan için ise 0.83 olarak bulunmuştur. Ölçeğin uyum endeksleri incelendiğinde ise CFI değerinin 0.92, TLI değerinin 0.90 olduğu RMSEA değerinin ise 0.04 olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Süreci

Veri toplama sürecine başlanmadan önce gerekli izinler ve etik kurulu onayı alınmıştır. Küme tipi örnekleme yöntemiyle seçilen dört okulun farklı sosyoekonomik bölgelerden olması kriter olarak belirlenmiştir. Çocuk prososyallik ölçeği ebeveyn onamları alındıktan sonra çocukların kendileri tarafından araştırmacı yardımıyla doldurulmuştur. Ölçek formuyla beraber genel bilgi formundaki demografik bilgilerin yanı sıra çocukların en çok seyrettiği üç çizgi filmi yazmaları istenmiştir. Sıklık olarak en fazla tercih edilen üç çizgi filmin en çok izlenen 15'er bölümü araştırmacılar tarafından hazırlanan çizgi film içerik analiz formu ile incelenmiştir.

Verilerin Analizi

Ölçekten elde edilen nicel verilerin analiz öncesinde uç değer ve normallik varsayımları kontrol edilecektir. Z skorlarının ± 3 aralığında olması ve çarpıklık – basıklık kat sayılarının ± 1 aralığında olması gözlenmiştir. Ölçekten elde edilen nicel veriler ile genel bilgi formundan elde edilen bağımsız değişkenler eş zamanlı olarak incelenmiş ve bağımlı değişkenden elde edilen puanların bağımsız değişkenlere göre farklılaşması tek faktörlü varyans analizi ile incelenmiştir. Genel bilgi formundan elde edilen çizgi filmlere yönelik bilgiler ise çizgi filmlerden elde edilen bilgilerle beraber içerik analizine tabi tutulmuştur. Araştırmanın nitel bölümünün güvenirliğini sağlamak için araştırmacılar arasında görüş birliği sağlanmıştır.

Bulgular

Çocuk Prososyallik Ölçeği ve çizgi film analizlerine ilişkin bulgular bu bölümde ele alınmaktadır.

Tablo 2: Ölçek Puanlarına İlişkin Betimsel İstatistikler

Ölçekler	\bar{x}	s.s	Min.	Max.	Çarpıklık		Basıklık	
					İst.	Std. hata	İst.	Std. hata
Yardım	26.97	3.76	15.00	32.00	-.589	.146	-.058	.291
Paylaşma	18.47	3.59	6.00	24.00	-.444	.146	-.142	.291
Empati	17.78	3.67	9.00	24.00	-.273	.146	-.507	.291
Prososyallik	63.24	9.34	35.00	80.00	-.279	.146	-.307	.291

Tablo 2'ye göre örneklemin puan ortalamaları incelendiğinde alt boyutlarda ve toplam puanda çocukların puan ortalamalarının ölçek ortalamasının üzerinde olduğu, dolayısıyla çocukların prososyallik becerilerinin yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 3: Çocukların en çok sevdiği çizgi karakterlere göre çocuk prososyallik ölçeği puanlarına ilişkin ANOVA sonuçları

Ölçek Boyutları	n	Grup	\bar{X}	s.s.	Varyans Kaynağı	KT	sd	KO	F	p
Yardım	66	Hayri	27.06	3.74	Gruplararası	13.914	3	4.638	0.336	.80
	19	Kâmil	26.47	4.64	Grup İçi	1586.876	115	13.799		
	18	Şakir	26.55	3.25	Toplam	1600.790	118			
	16	İbi	27.56	2.63						
Paylaşma	66	Hayri	18.43	3.62	Gruplararası	14.636	3	4.879	0.351	.79
	19	Kâmil	18.21	3.82	Grup İçi	1596.860	115	13.886		
	18	Şakir	17.55	4.44	Toplam	1611.496	118			
	16	İbi	18.75	3.08						
Empati	66	Hayri	17.34	3.77	Gruplararası	34.247	3	11.416	0.806	.49
	19	Kâmil	18.57	3.87	Grup İçi	1629.165	115	14.167		
	18	Şakir	17.72	4.29	Toplam	1663.412	118			
	16	İbi	18.56	2.82						
Prososyallik Toplam	66	Hayri	62.84	9.75	Gruplararası	83.446	3	27.815	0.311	.82
	19	Kâmil	63.26	10.62	Grup İçi	10292.419	115	89.499		
	18	Şakir	61.83	9.03	Toplam	10375.866	118			
	16	İbi	64.87	6.75						

Tablo 3 incelendiğinde çocukların en çok sevdiği çizgi karakterler arasında Hayri karakterinin diğerlerine göre oldukça önde olduğu gözükmektedir. Çocukların sevdiği karakterlerde Hayri karakterini sırasıyla Kamil, Şakir ve İbi izlemektedir. Çocuk Prososyallik Ölçeği sevilen karakterlere göre karşılaştırıldığında alt boyutlarının tamamında anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Ölçek toplam puanı incelendiğinde ise sevilen çizgi film karakterine göre prososyallik puanlarında anlamlı bir farklılaşma bulunmamaktadır. [F(3,115)=0,31; p=.82].

Tablo 4: Çocukların en çok izlediği çizgi filmlere göre çocuk prososyallik ölçeği puanlarına ilişkin ANOVA sonuçları

Ölçek Boyutları	n	Grup	\bar{X}	s.s.	Varyans Kaynağı	KT	sd	KO	F	p
Yardım	122	Rafadan Tayfa	26.48	3.81	Gruplararası	61.711	2	30.855	2.26	.11
	32	Kral	27.09	3.57	Grup İçi	2319.607	170	13.645		

		Şakir							
	19	İbi ile Tosi	28.36	3.02	Toplam	2381.318	172		
Paylaşma	122	Rafadan Tayfa	17.98	3.70	Gruplararası	44.210	2	22.105	
	32	Kral Şakir	18.50	3.44	Grup İçi	2254.599	170	13.262	1.67 .19
	19	İbi ile Tosi	19.57	3.54	Toplam	2298.809	172		
Empati	122	Rafadan Tayfa	17.50	3.72	Gruplararası	19.423	2	9.712	
	32	Kral Şakir	17.75	3.57	Grup İçi	2233.132	170	13.136	0.74 .48
	19	İbi ile Tosi	18.57	2.93	Toplam	2252.555	172		
Sosyallik Toplam	122	Rafadan Tayfa	61.96	9.59	Gruplararası	356.858	2	178.429	
	32	Kral Şakir	63.34	7.92	Grup İçi	14333.824	170	84.317	2.12 .12
	19	İbi ile Tosi	66.52	8.34	Toplam	14690.682	172		

Tablo 4'e göre çocukların en sık izlediği çizgi filmler listesinde çoğunluğun Rafadan Tayfa olduğu, sırasıyla onu Kral Şakir'in ve İbi ile Tosi'nin izlediği görülmektedir. Ölçek alt boyutlarından alınan puanlar incelendiğinde izlenen çizgi filme göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır. Sosyallik toplam puanında ise İbi ile Tosi ($\bar{X}= 66,52$) izlemeyi tercih edenlerin puanları Rafadan Tayfa ($\bar{X}= 61,96$) ve Kral Şakir ($\bar{X}= 63,34$) izleyenlere göre yüksek bulunsa da bu fark istatistiki olarak anlamlı değildir [$F(2,170)=2,12; p=,12$].

amcaya yardım etmeye çalışması” empatinin görüldüğü sahnelere örnek olarak verilebilir. İbi ile Tosi çizgi filmi içerisinde de “İbi’nin çiftçinin ormanda kalmaktan neden korktuğunu düşünmesi ve kendisi ormanda tek kalsaydı nasıl hissedeceğini düşünmesi” empatiye örnek olarak görülebilirken, Kral Şakir çizgi filminde “Okulda yıllık çekimi sırasında yüzünde sivilce çıktığı için üzülen Şakir’in diğer arkadaşlarının dış görünüşleri hakkında nasıl hissettiğini anlamak istemesi” örnek olarak incelenmiştir.

Tartışma ve Sonuçlar

Aileler yedi on yaş grubundaki çocuklara çizgi film izlemesi için daha fazla izin ve zaman vermektedir. Bu yaş döneminde çocuklar, soyut düşünme becerileri henüz tam olarak gelişmediği için somut ve görsel uyarılara daha fazla ilgi duyarlar. Çizgi filmler, renkli görselleri, hızlı hareketleri ve basit hikayeleriyle çocukların ilgisini çekmekte ve onları kolayca ekran başına bağlamaktadır. Çocukların hayatında önemli bir yer tutan televizyon ve özelinde çizgi filmlerin çocukların duyu ve davranışlarını da etkilediği düşünülmektedir. Çetin ve Bilgin Aksu’ya (2010) göre çocukların büyük çoğunluğu televizyonda izlediği içerikleri günlük hayatına yansıtmaktadır. Bu içeriklerin olumlu ya da olumsuz unsurlar yansıtması birçok araştırmaya konu olmuştur. Prososyal davranışların çizgi filmlerde çocuklara yansıtılması ve çocuklardaki prososyal davranışların incelenmesinin amaçlandığı bu araştırmada ise çocukların prososyallik becerilerinin ölçek ortalamasına göre yüksek olduğu bulunmuştur. Daha küçük yaş grubunda çocukların prososyallik becerilerini ölçen Yurdakul, İlhan İldiz ve Bütün Ayhan’ın (2022) yaptığı çalışma sonucunda da çocukların prososyallik becerilerinin ölçek ortalamasının üzerinde olduğu bulunmuştur. Araştırma bulgularında en sevilen karakterin Hayri olduğu bulunmuştur. Sildir Daşar (2024) tarafından yürütülen araştırmada da en sevilen karakterin benzer şekilde Hayri olduğu görülmüştür. Prososyallik düzeyleri ise en sevilen çizgi karaktere göre farklılık göstermemiştir. Ancak tüm boyutlarda ve toplam puanda İbi karakterini daha çok seven çocukların puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Çizgi filmlerde toplumsal cinsiyet ile ilgili yapılan çalışmalarda kız karakterlerin veya kız çocuklarına yönelik içeriklerin daha fazla prososyal davranış içerdiği bulunmuştur. Bu durumdan dolayı cinsiyet rolü olarak kız çocuklarından daha fazla yardımseverlik ve paylaşma gibi prososyal davranışların beklendiği düşünüldüğünde İbi ile Tosi de daha fazla yansıtılmasının ilişkili olabileceği düşünülmektedir (Eisenberg vd., 2006; Yurdakul, İlhan İldiz ve Bütün Ayhan, 2022). Çocuklar tarafından en çok izlenen çizgi filmlerin Rafadan Tayfa, Kral Şakir ve İbi ile Tosi olduğu görülmüştür. Benzer şekilde Coşkun ve Önem (2024) tarafından yapılan araştırmada da en sevilen çizgi filmlerin benzer olduğu görülmüştür. Araştırmada prososyal becerilerin benzer şekilde en çok izlenen çizgi filme göre farklılık göstermediği ancak İbi izleyenlerin puan ortalamasının diğerlerine göre yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Coşkun ve Önem’in (2024) çalışmasında çocuklar tarafından en sevilen karakterin İbi olduğu, nedeninin ise olumlu davranışlar sergilenmesi olduğu belirtilmiştir. Bu durumun aksine Budak (2024)’ün çalışmasında ise farklı olarak İbi çizgi filminin kadın karakterler üzerinden daha olumsuz temsil edildiğine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Ünal (2020) tarafından Kral Şakir ve Rafadan Tayfa sinema filmlerine yönelik yapılan incelemede ise Rafadan Tayfa çizgi filminde daha fazla olumlu davranış sergilendiği bulunmuştur. Araştırma bulgularında incelenen üç çizgi filmin en çok izlenen 15’er bölümünde en sık görülen prososyal becerinin yardımlaşma olduğu bulunmuştur. Kaçmaz ve Kiriş’in (2023) çalışmasında da Rafadan Tayfa incelemesinde en fazla görülen prososyal davranışın yardımlaşma olduğu görülmüştür. Benzer şekilde çizgi film içeriklerinin incelendiği birçok araştırmada evrensel ve yerel değerler bağlamında en sık sunulan prososyal

becerenin yardımlaşma olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Sevim 2013; İnan, 2016; Karaca, 2019). Sadece çizgi filmlerde değil çocuklara yönelik diğer görsel materyallerde de prososyal becerilere sıklıkla yer verildiği görülmektedir. Akar ve ark. (2021) tarafından yürütülen çalışmada incelenen çocuk kitaplarının %43,8'inde yardımlaşma, %45,7'sinde empati, %20'sinde paylaşma becerilerine yer verilmektedir. Dirican ve Dağlıoğlu (2014) ise kitaplarda yardımlaşma ve paylaşmanın yüksek oranda, empatinin ise düşük oranda yer aldığını vurgulamıştır.

Artan ekran maruziyeti ve ulaşılabilirlik ile çocukların ekran etkileşiminin nasıl yönetileceği önemli bir hal almaktadır. Şentürk (2024), Disney ile ilgili hazırladığı çalışmasında çizgi filmlerin çocuklara doğruyu yanlış ayırt etmede, değerleri öğretmede ve düşüncelerini şekillendirmede etkin bir eğitimsel araç olduğunu vurgulamaktadır. Bu sebeple çocukların hangi içeriklere maruz kaldığı ve bu içerikleri nasıl algılayıp yorumladığı daha da önem kazanmaktadır. Çizgi film içerikleri ve işlevleri aracılığı ile çocukların prososyal becerilerini etkileyebileceği düşünülmektedir ancak bu çalışma kapsamında çocukların prososyallik ortalaması yüksek olduğundan anlamlı bir farklılık oluşmamıştır. Daha belirgin kriterler ile farklı sosyo-ekonomik düzeylerde yer alan çocuklarla çalışma genişletilebilir. Prososyal becerileri etkileyebilecek diğer kriterler belirlenip sabit tutulduğu bir araştırmada farklı sonuçlar elde edilebilir. Araştırma sınırlılıkları çerçevesinde alan yazına katkılar sunmakta ve prososyallik becerilerinin çocuklara yönelik içeriklerde daha derinlemesine incelenmesi açısından önem taşımaktadır.

** Bu çalışma TÜBİTAK 2209A Projesi kapsamında desteklenmiştir.*

KAYNAKLAR

- Akar, A. S., Mercan, H., Yılmaz, İ. E., Yükselen, A. (2021). 3-6 yaş çocuklarına yönelik olarak yayımlanan resimli öykü kitaplarında kullanılan karakterlerin prososyal davranışlarının incelenmesi. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi (ÇEDAR)*, 5(1), 31-49. Erişim Linki: <https://dergipark.org.tr/en/pub/chedar/article/898437>
- Alp, D., Kardaş, C. (2016). *Çocuk Edebiyatı ve Medya*. 2. bs. Ankara: Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Altıntaş, T. T., Bıçakçı, M. Y. (2017). Erken çocukluk döneminde prososyal davranışlar. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 57, 245-261. Erişim Linki: https://jasstudies.com/?mod=makale_tr_ozet&makale_id=28264
- Aral, N. & Aktaş, Y. (1997). Çocukların televizyon ve diğer etkinliklere harcadıkları sürenin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 99-105. Erişim Linki: <http://efdergi.hacettepe.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/1186-published.pdf>
- Ata, S. (2022). *Prososyal Destek Eğitim Programının (Pro-DEP) ailelerin ve çocukların prososyal becerileri üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ata, S., Artan, İ. (2022). Çocuk Prososyalite Ölçeği: Çocuk Formu Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması. *Spor, Eğitim ve Çocuk*. 2 (3), 1-14. <https://doi.org/10.5505/sec.2022.54154>
- Batson CD. (2011). *Altruism in humans*. Oxford: Oxford University Press
- Budak, F. Yerli Yapım Çizgi Filmlerin Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi. *Türkiye Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 9(2), 161-171. Erişim Linki: <https://dergipark.org.tr/en/pub/tubad/article/1572791>
- Carlo, G., & Randall, B. A. (2002). The development of a measure of prosocial behaviors for late adolescents. *Journal of youth and adolescence*, 31(1), 31-44. Erişim Linki: <https://link.springer.com/article/10.1023/A:1014033032440>
- Cochran, W. G. (1977). *Sampling techniques*. John Wiley & Sons.
- Coşkun, Y., Önem, A. Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Çizgi Film Karakterleriyle Özdeşim Kurma Eğilimleri. *Temel Eğitim*, (21), 42-56. Erişim Linki: <https://dergipark.org.tr/en/pub/temelegitim/article/1349169>
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2014). *Research desing: qualitative, quantitative and mixed methods approaches* (Vol. 54). United State of America: Sage Publications.
- Çalık, T., Özbay, Y., Özer A., Kurt, T., Kandemir, M. (2009). İlköğretim okulu öğrencilerinin zorbalık statülerinin okul iklimi, prososyal davranışlar, temel ihtiyaçlar ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 15(60), 555-576. Erişim Linki: <https://dergipark.org.tr/en/pub/kuey/article/126668>
- Çelik Kahraman, S. (2019). *Okul öncesi prososyal davranış ölçeğinin geliştirilmesi ve 48-72 aylık çocuklarda prososyal davranışların bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Unpublished master thesis, Gazi University, Ankara.
- Çetin, N., Aksu, M. B. (2010). İlköğretim 4-8. sınıf (10-14 yaş) öğrencilerinin televizyon izleme profili. *Millî Eğitim Dergisi*, 40(187), 122-137. Erişim Linki: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/442732>

Dirican, R., Dağlıoğlu, E. H. (2014). 3-6 yaş grubu çocuklarına yönelik yayımlanan resimli hikâye kitaplarının bazı temel değerler açısından incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 3(2), 44–69. Erişim Linki: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/314207>

Dumova, T. (2007). Prosocial content in a local children's television program. *International Journal of Technology, Knowledge and Society*, 2(8), 129-139. <https://doi.org/10.18848/1832-3669/CGP/v02i08/55698>

Eisenberg, N., Fabes, R. A., Spinrad, T. L. (2006). *Prosocial development*. W. Damon, R. M. Lerner (Series Eds.), ve N. Eisenberg (Vol. Ed.). Handbook of child psychology: Vol. 3: Social, emotional, and personality development (ss. 646–718) içinde. USA: John Wiley & Sons, Inc.

Eisenberg, N., Mussen, P. H. (1989). *The roots of prosocial behavior in children*. Cambridge University.

Erdoğan, S. (2010). *Erken çocukluk döneminde televizyonun sosyal gelişime ve değerler eğitimine etkisi*. International Conference on New Trends in Education and Their Implications.

Ertürk, Y. D., Gül, A. A. (2006). *Çocuğunuzu televizyona teslim etmeyin*. Ankara: Nobel Yayınları.

Ferreira, T., Cadima, J., Matias, M., Vieira, J. M., Leal, T. Matos, P. M. (2016). Preschool children's prosocial behavior: The role of mother–child, father–child and teacher–child relationships. *Journal of Child and Family Studies*, 25(6), 1829-1839. <https://doi.org/10.1007/s10826-016-0369-x>

İnan, T. (2016). Çocuk medyasında evrensel ve yerel değerlerin aktarımı: TRT Çocuk kanalı örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4 (25), 200-212.

Kaçmaz, M. Y., Kiriş, H. M. (2023). Rafadan Tayfa Göbeklitepe Animasyon Filminin Değerler Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi. *Küllüye*, (Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılı Özel Sayısı), 217-241. <https://doi.org/10.48139/aybukulliyeye.1348844>

Karaca, S. S. (2019). *Çizgi filmlerde değerler eğitimi, değerler eğitimi açısından rafadan tayfa çizgi filminin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.

Karadağ E, Mutafçılar I. (2009). Prososyal davranış ekseninde özgecilik üzerine teorik bir çözümleme. *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*. (8): 41-69. Erişim Linki: <https://dergipark.org.tr/en/pub/flsf/article/617524>

Kumru, A., Carlo, G., Edwards, C. P. (2004). Olumlu sosyal davranışların ilişkisel, kültürel, bilişsel ve duyuşsal bazı değişkenlerle ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 19(54), 109-125. Erişim Linki: <https://digitalcommons.unl.edu/famconfacpub/71/>

Özdemir Z. (2010). *Lise Öğrencilerinin Prososyal Davranışlarının Mizah, Öfke, ve Utangaçlık Düzeylerine Göre İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Sevim, Z. (2013). *Çizgi filmlerin değerler eğitimi bakımından karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Uşak.

Sildir Daşar, E. (2024). Sevilen çizgi karakterlerin değerler açısından incelenmesi (MEB Okul Öncesi Eğitim Programı-2024). *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 9(2), 85-102. <https://doi.org/10.37754/ijeces.1495283>

Somer, B. (2015). *4-6 yaş resimli çocuk kitaplarının prososyal davranışlar açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Şentürk, R. (2024). Walt Disney'in Eğitimlik Rolü ve Çocuk Filmleri. *Medya Okuryazarlığı Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 6-22. Erişim Linki: https://medyaokuryazari.org/wp-content/uploads/2025/01/Sayi_5_MYO-tamsayi.pdf

Ünal, O. (2020). Yakın dönem Türk animasyon filmlerinin değerler eğitimi bağlamında incelenmesi. *International Journal of Field Education*, 6(2), 64-83. Erişim Linki: <https://dergipark.org.tr/en/pub/ijofe/article/832427>

Witteck, R., Bekkers, R. (2015). Altruism and prosocial behavior, sociology of. 2015. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Oxford: Elsevier, 1, 579-583. <http://dx.doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.32158-4>

Yavuzer, H. (2012). *Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yeşilkaya, M. (2018). Özgeci davranış olgusuna ilişkin epistemolojik sorunlar üzerine bir inceleme: Siyah, beyaz ve gri. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(4), 469-489. Erişim Linki: <https://dergipark.org.tr/en/pub/mjss/article/520793>

Yurdakul, Y., Ildız, G. İ., Ayhan, A. B. (2022). Okul öncesi dönem çocuklarında öz düzenleme becerileri ile prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (62), 354-376. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.1008817>